

מגדרי מלאכה דרבנן ודאי שאינו חמור מכל איסור מלאכה דאוריתא במלאכות שבת שהן מסוגי האיסור שמקורם הגברא ועיי"כ יש בהם הכלל ששבת הותרה לגבי פקו"נ ואין בזה דין הקל הקל וכנ"ל, וממילא מצד איסור זה ודאי דפשיטא דאם יכול להפריש ולתקן איסור הטבל שיפריש ויתקן האיסור, ומק"ו מאיסורי שבת דאוריתא שיש בה חומר דאיסור סקילה שמענו זאת, ובה ודאי שאין לומר שבא רבה להשמיענו זאת, שהרי איסורי שבת הם יותר קלים לגבי פקו"נ. אולם האיסור של טלטול מצד שאינו מן המוכן, ובשבת אין להשתמש אלא במה שהוכן לפני כן, איסור זה הרי מקורו בחפצא, א"כ אילו הי' זה איסור תורה הי' רק מגדר דחוי' למרות שזה איסורי שבת, דהרי כנ"ל כל עיקר החילוק שאיסורי שבת הוה הותרה אינו אלא באותם איסורי שבת שמקורם בגברא ולא בחפצא, וא"כ הי' צריך לבא ע"ז רק מתוך הקל הקל, ואז הוי א"ש דברי רבה שמי"מ איסור זה של הפרשה הוא בחינת הקל הקל לעומת איסור טבל, ומעדיפים לדחות איסור זה מאשר איסור אכילת הטבל. אולם מאחר שהוא רק איסור דרבנן, הרי מובן מאליו שהוא איסור קל יותר ודברי רבה מיותרים, וזהו דפריך בגמרא רק מצד איסור טלטול, שאעפ"י שום חידוש, וא"ש במיוחד לשיטת רבה דס"ל דאיסור שאינו מוכן לענין אכילה הוא באמת כן מן התורה כדפירש"י ריש ביצה (ב' :), דזהו רק לענין אכילת המוקצה, משא"כ הטלטול דמוקצה הוא גם לדעתו רק דרבנן.

ויתישב גם מה שיש להעיר בסוגין דמעדיפים ההפרשה על אכילת הטבל רק מצד שבטבל גם דרבנן יש לגזור אטו טבל דאוריתא, ולמה לא נאמר בפשוטו, דאיסור הפרשה שהוא איסור שבת יותר קל, לידחות ואין בו דין הקל הקל אליבא דהרמב"ם הנ"ל, אלא משום שאיסור טלטול הוא מצד החפצא, ע"כ בזה משתוה איסור דשבת לשאר איסורי שהוא רק מצד הקל הקל, ודוק.

סימן מה: בענין מצות התקיעה בשופר ויובל ור"ה שחל בשבת.

א.

כתב הרמב"ם רפ"א משופר: מצות עשה לשמוע תרועת שופר בר"ה שנאמר יום תרועה יהיה לכם. ובלח"מ שם הביא מהטור שביאר דבריו דבשמיעה תליא מילתא ולא בתקיעה, והביא ראיה מהא דתוקע לתוך הבור לא יצא וכו'. והקשה על דבריו למה לא מוכיח מהא דמהני כששומע מאחר, ואי נימא דהוא מצד שליחות, א"כ גם מבור אין ראיה דשמא תרווייהו בעינן השמיעה והתקיעה. ומסיק: וי"ל דעל הא סמיך הטור דמהני שמיעה אעפ"י שלא תקע, א"כ ודאי דשמיעה מהני, אבל הראיה שהביא הוא ז"ל הוא כדי דלא נימא דתרווייהו מהני, שמיעה בלא תקיעה ותקיעה בלא שמיעה. וכונתו ברורה דהמצוה לדעת הרמב"ם היא רק בשמיעה והתקיעה אינה מהמצוה כלל, ולא מגדר שליחות בתקיעה קאתינן עלה, וכלשון הרמב"ם שלא הזכיר כלל התקיעה רק שמיעת התרועה. ושמשום כך נסתפק הטור, דשמא כשם ששמיעה לחוד מהני, כן מהני תקיעה לחוד, ולזה הוא דמיייתי הראיה שלא יוצא. ואילו לעצם הדין שבשמיעה לחוד מהני, לזה לא מיייתי הטור ראיה כלל דזה היה פשיטא ליה ממה דמהני שמיעה, והיינו דס"ל בפשיטות שאילו היתה חובה לתקוע, היתה זו חובת הגוף דליתא בשליחות. וזה שלא כמו שהיה ס"ד דהלח"מ שתתכן שליחות על התקיעה, דהטור פשיטא ליה שלא כך, וע"ז לא מיייתי ראיה כלל מרוב פשיטות.

(וצ"ל לפ"ז הא דצריך כונה להוציא, וכן הא דאמרין דאם שמע ממי שאינו מחויב בדבר אינו יוצא י"ח, אעפ"י דהעיקר היא השמיעה והרי השומע כיון לצאת, וכן מה בכך שהתוקע לאו ב"ח, (עי' שאג"א שעמד בזה) דזה נצרך בכדי שיהא על התקיעה שם תקיעה, וכמו שמתעסק לא יצא, כשעלתה בידו תקיעה מאליה, אפילו לשיטה דמצוות אי"צ כונה והתוקע לשיר יצא, והיינו דבכה"ג שיצאה תקיעה מבלי רצונו וכונתו אין עליה שם תקיעה כלל. וה"נ באינו ב"ח או כשלא כיון להוציא, כלפיו הי"ז בגדר שומע תקיעה ממתעסק, שאין כאן שמיעת תקיעה כלל).

ב.

והנה זה כשלעצמו כבר תמוה, דמנין הפשיטות הזאת אצל הטור, עד כדי כך שא"י צ לזה אפילו ראיה, ולמה לא יתכן שאמנם חובת תקיעה קיימת, אבל לא בתור חובת הגוף אלא בתור חיוב של השמעת התקיעה, וזה יכול להיות גם ע"י שליח, וכמו שר"ל הלח"מ לפני כן.

ויותר מזה קשה, דלהלן מביא שם הלח"מ לענין יובל ששם כתב הרמב"ם שהמצוה לתקוע והוכיח שם שאעפ"י כדבר ברור שיוצא ע"י שליח, שא"כ למה לא תירצו בגמרא על הקושיא שהקשו על רב הונא (ר"ה ל.) דס"ל דביובל התקיעה של היחידים צריכה להיות רק בזמן ב"ד, מהברייתא שנאמר שם שביובל חייב כ"א לתקוע משא"כ בר"ה, ואמרו ע"ז בגמרא דלא יתכן לפרש כפשוטו, שהרי גם בר"ה החובה על כולם, ולמה לא תירצו דכונת הברייתא דביובל החובה לתקוע היא על כל אחד ואי אפשר לעשות שליח. אכן בריטב"א בסוגין: ...ביוהכ"פ תעבירו שופר בכל ארצכם מלמד שכל אחד ואחד חייב לתקוע. כלומר - ולא כר"ה שאחד תוקע לכולם, ע"כ. ולכאורה זה לא כהלח"מ ותקשי עליו קושית הלח"מ. הנה יוצא מדבריו שביובל אליבא דאמת הדין הוא כן, שאמנם קיימת על כאו"א מצות תקיעה ולא רק שמיעה, וכפי שהסביר שם מקור הדבר וההבדל שיש בזה בין יובל לר"ה, ומ"מ אין חובה לתקוע בעצמו אלא יכול לקיים המצוה גם ע"י שליח. וא"כ למה לא נאמר שבאמת גם בר"ה המצוה היא כן, ואדרבא הכי מסתבר, מאחר שכל עניני תקיעות דר"ה ויובל למדים מהדדי. ומנלן הפשיטות, דאילו היתה חובת תקיעה בר"ה כי אז א"א היה לקיימה ע"י שליח, הא קמין יובל שישנה מצות תקיעה, ולא בתור חובת הגוף אלא בתור חובת עשית הפעולה שאפשר לקיים גם ע"י שליח.

ג.

עוד ק"ל על המשך דברי הלח"מ במה שמסיק לענין יובל, שהוא שונה מר"ה עכ"פ בזה שביובל קיימת גם חובת תקיעה, אלא שאפשר לקיימה ע"י שליח, ושלא כמו בר"ה שאין כלל חובת תקיעה אלא שמיעה גרידא. אי"כ לפי"ז הרי נפ"מ גדולה ביניהם אם התוקע כיון אמנם להוציא, אבל לא בתור שלוחו, לענין ר"ה יוצא, משא"כ לענין יובל דשם צריך כונת שליחות בדוקא, וכן נפ"מ לענין הא דקיי"ל מצוה בו יותר מבשלוחו דלענין יובל כיון שישנה מצוה לתקוע ראוי שיתקע בעצמו, משא"כ לענין ר"ה אין בזה משום הידור כלל, שהרי אין מצוה כלל לתקוע, והשמיעה הרי שומע כראוי. וא"כ עדיין לא מתורצת הגמרא דמיייתי הלח"מ שהקשו על ר"ה מהברייתא, דלמה לא נפרש הברייתא כפשוטה דביובל כל אחד חייב לתקוע, כלומר קיימת חובה של מעשה התקיעה על כאו"א, שאמנם אפשר לקיימה גם ע"י שליח, אבל מ"מ הרי זה שונה מר"ה שאין קיימת חובת תקיעה כל עיקר וכנ"ל. ול"צ על התקיעה שום שליחות כלל, וזו כונת הברייתא בהשמיעה החילוק שבין ר"ה ליובל.

ד.

ונראה לבאר הרמב"ם עפ"י"מ שנקט הטור בכונתו דאין חובת תקיעה כלל בר"ה, אלא שהוא לא מסברא בעלמא מכח הדין שהשומע מהתוקע יצא, אלא מקורו מבואר בדברי הרמב"ם עצמו וכדלהלן: הנה לקמן בה"ג שם כתב הרמב"ם שהתוקע בשופר גזול יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אעפ"י שלא נגע בו, ואין בקול משום גזל. והשיגו הראב"ד: ואפילו יהא בו משום גזל יום תרועה יהיה לכם מ"מ, הכי איתא בירושלמי. וכתב ע"ז הה"מ שאעפ"י שגם טעם הראב"ד ישנו בירוש' "מ"מ אין כאן מקום להשגה אחר שהדין והטעם שהזכיר רבינו אמת".

אכן לפי"מ שביאר הלח"מ הנ"ל שביובל באמת יש מצוה לתקוע, אי"כ לפי נימוק הרמב"ם ביובל אינו יוצא בגזול דשם צריך לנגוע עצם השופר וצריך מעשה בגופו, וא"כ נפ"מ מטעם השני שאפילו כשיש משום גזל יוצא מריבויא דקרא.

ע"כ נראה דהרמב"ם מפרש דאין בירושלמי שני טעמים נפרדים החולקים זע"ז, אלא האחר מבאר השני, דהא דאמרין שאין בקול משום גזל מבוסס הרי על ההנחה שאין מצוה בתקיעה אלא בשמיעה גרידא, ובזה ביאר הנימוק השני, דמקור הדברים בתורה הוא, לפי שנאמר בר"ה יום תרועה, ולא נאמר שם על התקיעה עצמה ש"מ, שהיא רק חובת שמיעה ולא תקיעה, ושונה בענין זה מיובל, כמו שהסביר הלח"מ ההבדל דשם עיקר הלימוד מחובת ב"ד, ושם ודאי היא חובת ההשמעה לעם. והרי זהו לשון הרמב"ם בראש ההלכות שהבאנו לעיל, שמצוה **לשמוע** תרועת שופר בר"ה שנאמר יום תרועה יהיה לכם, שמביא ממש את נימוקו של הירושלמי, שמשלשן זה אנו למדים שהמצוה היא רק על השמיעה ולא על התקיעה. וע"כ לאחר שכבר הביא הנימוק בגוף המצוה, אחר כך לענין שופר הגזול כבר לא הוצרך להביאו, אלא מסתמך על האמור לעיל, היינו שמאחר שנלמד מהכתוב יום תרועה, שעיקר המצוה לשמוע ממילא יוצא בגזול כיון שאין בקול משום גזל. ולפי"ז ביובל דאיכא גם מצות תקיעה באמת אינו יוצא בגזול.

ה.

אלא שעדיין לא נתיישב מה שהקשינו מגמ' דר"ה דלא תירץ כנ"ל ההבדל שבין ר"ה ליובל. והנראה בזה. הדנה הטו"א מקשה במש"כ רש"י שם בדברי ר"ה לענין יובל שודאי לא יתכן ביובל דין תקיעה רק בפני ב"ד ממש, שהרי נאמר בכל ארצכם, והקשה הטו"א, הרי כאן הדיון הוא רק מצד הגזירה דרבה, וכמו בר"ה שחל להיות בשבת, אי"כ מאי שייטיה דקרא הכי, הרי גם בר"ה המצוה בכל מקום מה"ת, ומ"מ בחל להיות בשבת אין תוקעים מצד הגזירה אלא בפני ב"ד בלבד. ועי"ש שתירץ בדוחק רב. אכן בריטב"א מבואר, דדין יובל ור"ה שונים זה מזה, דביובל ודאי לא קיימת גזירה דרבה כל עיקר, כיון שאז היו עוקרים המצוה מכל וכל, שהרי עירוב והוצאה גם ביוהכ"פ, אלא דשם הוא מעיקר הדין, דמה שנתרבה החובה על כל יחיד הוא רק מכח החיוב דבי"ד דעיקר המצוה ביובל היא על ב"ד, וע"כ הוא רק בזמן ב"ד. הסבר דבריו נראה שהחיוב הוא מגדר שכל ישראל כאלו הם בגדר שלוחי ב"ד ומכוחם הם תוקעים, וע"כ אין המצוה אלא בזמן ישיבת ב"ד. וזהו שחידש רב הונא, ואילו המקשן חושב שהוא חיוב עצמי וע"כ אינו קשור עם ב"ד כלל. ולפי"ז נראה דלא מצי לתרוצי כנ"ל הפירוש בברייתא, דכל אחד חייב ביובל לתקוע, משא"כ בר"ה שאין חובת תקיעה, דאמנם זה נכון, אבל אכתי תיקשי אמאי לא מנה עוד הבדל שבין ר"ה ליובל, שביובל הוא מגדר חובת שליחות ב"ד ושע"כ צריך מעיקר הדין מן התורה רק בזמן ב"ד, משא"כ בר"ה שאין מה"ת שום דין שיהיה לא בפני ב"ד ואף לא בזמן ב"ד. (ונראה דנפ"מ איכא אף לאחר התקנה של ר"ה לענין מה שנשאר בבעיא בגמרא בנערו לעמוד, דלענין יובל מספק יתקע, משא"כ בר"ה).

וע"כ תירץ שהברייתא באמת מזכירה החילוק ומה שאמרה כל אחד חייב לתקוע היינו כל זמן שבי"ד יושבין ואפילו שלא בפני ב"ד, משא"כ בר"ה החובה היא רק בפני ב"ד ממש, והחילוק הוא כנ"ל מפני שביובל הדין הוא מצד דין תורה, משא"כ לענין ר"ה שהוא רק מצד הגזירה. נמצא שלפי"ז הברייתא פירטה במאמר זה את שני ההבדלים שבין ר"ה ליובל, שביובל היא מצד חובת ב"ד, ע"כ מצותה בתקיעה ומצותה רק בזמן ב"ד ולא אחר זה.

סימן מו: שופר ולולב בר"ה

סוכה מ"ג. תוד"ה אינהו. וא"ת מ"ש משופר וכו', אבל קשה דלאחר החורבן וכו' וי"ל וכו'. ועוד דבדין הוא דלולב יהא דוחה בגבולין יותר משופר דבר"ה לא ידע קביעה דירחא אלא בירושלים וכו', עיי"ש.

תירוץ הבי לכאורה אינו בא אלא לתרץ קושיא ראשונה, אבל לגבי הקושיא השניה על אחר החורבן מוכרחים לתירוץ הקודם, שהוא מצד שבתקיעות שזה להעלות זכרונם לפני המקום לא רצו חכמים לבטל. אי"כ אינו מובן למה זה מופיע בתוס' בסוף דבריהם לאחר תירוצא בתרא, ובלשון 'ועוד' שנראה כאילו זה מתייחס לקושיא השניה ג"כ.

